

بررسی دیدگاه دبیران و مدیران دبیرستان‌های دخترانه دولتی منطقه پنج شهر تهران درباره کتابخانه‌های آموزشی و اثر آن‌ها بر برنامه‌های درسی

نویسندگان: نصرت ریاحی نیا^{۱*}، مرجان کیان^۲ و مجید علی عسگری^۳

۱. استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه خوارزمی
۲. استادیار گروه برنامه‌ریزی درسی دانشگاه خوارزمی
۳. دانشیار گروه برنامه‌ریزی درسی دانشگاه خوارزمی

Sara_purriahi@yahoo.com

* نویسنده مسئول: نصرت ریاحی نیا

چکیده

پژوهش حاضر، دیدگاه دبیران و مدیران دبیرستان‌های دخترانه دولتی منطقه پنج شهر تهران را در خصوص کتابخانه‌های آموزشی و اثر آن‌ها بر برنامه‌های درسی، بررسی نموده است. روش تحقیق، توصیفی بوده و جامعه آماری پژوهش نیز تمامی دبیران و مدیران دبیرستان‌های مذکور در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ بوده‌اند. جامعه آماری ۱۹۰ نفر بوده است. برآورد نمونه براساس جدول کرجسی و مورگان، انجام و تعداد ۱۲۷ نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی، انتخاب شدند. ابزارهای گردآوری داده‌ها دو پرسشنامه محقق‌ساخته؛ مدیران و دبیران با ۲۱ سوال بسته پاسخ و به همراه یک سوال باز پاسخ، بوده است. ابزارها قبل از اجرا به لحاظ ملاحظات روان‌سنجی بررسی و روایی و پایایی لازم در آن‌ها، تامین شده است. نتایج حاکی از آن بود که؛ دبیران و مدیران استفاده از کتابخانه را در بهبود برنامه‌های درسی، مؤثر دانسته‌اند. به‌طور تقریبی نیمی از پاسخ‌گویان تخصیص واحدی درسی به نام «کتاب‌خوانی» را در برنامه درسی دانش‌آموزان لازم دانسته‌اند در حالی که تاکنون چنین واحدی درسی، در برنامه درسی آموزشی، قرار داده نشده است. به منظور کمک به بهبود برنامه‌های درسی و توسعه یادگیری دانش‌آموزان، استقرار کتابخانه‌های آموزشی پویا با حضور کتابدار متخصص، متعامل سازی برنامه‌های درسی مدرسه‌ای با برنامه‌های کتابخانه‌های آموزشی و هم‌چنین تخصیص زمان برای استفاده از کتابخانه در مدارس، می‌تواند، مؤثر واقع گردد.

کلید واژه‌ها: کتابخانه آموزشی، دبیرستان، دبیران، مدیران و تهران.

پژوهش‌های آموزش و یادگیری

(دانشور و نشر)

• دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۱۰/۲۹

• پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۱۱/۱

*Scientific-Research
Journal of Shahed
University*

*TwentiethYear, No.2
Spring & Summer
2013*

**Training & Learning
Researches**

**دوفصلنامه علمی پژوهشی
دانشگاه شاهد
سال بیستم - دوره جدید
شماره ۲
بهار و تابستان ۱۳۹۲**

مقدمه

کلاس درس، مکانی است که دانش‌آموزان باید مفاهیم را به شیوه‌ای علمی کشف کنند. دانش‌آموزان برای کشف مفاهیم و بررسی محتوا به جمع‌آوری اطلاعات می‌پردازند، پاسخ‌ها و نظریات خود را مطرح می‌کنند، سپس به ارزیابی پاسخ‌ها می‌پردازند و در نهایت، بهترین پاسخ را برمی‌گزینند. ارکان اصلی و ضروری برای گسترش و افزایش برنامه‌های مؤثر عبارت‌اند از: الف) منابع اطلاعاتی؛ ب) مدیریت و ج) آموزش.

منابع اطلاعاتی، جزئی ضروری برای انتخاب، سامان‌بخشی و به‌کارگیری اندیشه‌ها و اطلاعات موجود در جامعه به‌شمار می‌آیند. آموزش به‌منزله رابطه میان معلمان در کلاس‌های درس و گستره اطلاعات مرتبط با نیازهای دانش‌آموزان است. به‌منظور تحقق رویکردهای پژوهش‌محور، فرایندمحور، مسئله‌محور در نظام‌های آموزشی، ضرورت بهره‌گیری معلمان از منابع اطلاعاتی و کتابخانه‌ها به‌وضوح آشکار می‌شود.

شایان اشاره است که بدانیم کتابخانه‌های آموزشی برای برطرف کردن نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان تأسیس می‌شوند و هدف آنها اطلاع‌رسانی مناسب و شایسته است اما نباید فراموش کرد که بقا و رشد آنها به سیاست‌های مدیران و تحول‌هایی وابسته است که در آموزش و پرورش یک جامعه رخ می‌دهند. توجه امروزی به کتابخانه‌های مدارس، سنگ‌بنایی برای داشتن دانش‌آموزان باسوادتر در دوره‌های تحصیلی بالاتر است و به‌نوعی سرمایه‌گذاری برای رسیدن به درجه‌ای از باسوادی اطلاعاتی است [۳].

از طرف دیگر، پرورش روحیه مطالعه، رشد اندیشه، پژوهشگری و نگرش نقادانه از نیازهای بشر بوده، دستیابی به این امور نیز جزو تلاش‌های بشری قلمداد می‌شود؛ برای دستیابی به این ویژگی‌ها، باید منابع اطلاعاتی و مکان‌های شایسته که افرادی خلاق را پرورش دهند، فراهم کرد. کتابخانه‌ها مراکزی برای تولید، نشر، کسب دانش غنی و به‌روز جامعه اطلاعاتی امروز محسوب می‌شوند. کتابخانه‌های آموزشی، به‌عنوان مکانی قابل‌دسترس برای دانش‌آموزان همواره می‌توانند

کتابخانه‌ها، بخشی از تاریخ تمدن انسانی را تشکیل داده، با تاریخ فکری و بافت سازمانی جامعه انسانی ارتباطی نزدیک دارند. اهداف، نقش، وظایف و خدمات کتابخانه به نیازهای افرادی بستگی دارد که از کتابخانه بهره‌می‌گیرند و درحقیقت، فلسفه وجودی کتابخانه، پاسخگویی به این نیازهاست؛ این نیازها به‌طور طبیعی، متغیرند چرا که در دوره‌ها و در شرایط مختلف اجتماعی به‌وجود آمده‌اند [۱].

کتابخانه‌های آموزشی از اوایل قرن بیستم متعاقب، تحول‌ها و تغییرهایی که به تدریج در امر آموزش و پرورش کشورهای پیشرفته به‌وجود آمد شکل گرفته‌اند و بیشتر به دبستان‌ها و دبیرستان‌ها اختصاص دارند که هدف اصلی آنها تشویق به خواندن کتاب، ایجاد عادت مطالعه و تقویت قوه تفکر و برانگیختن حس کنجکاوی دانش‌آموزان است. کتابخانه تلاش می‌کند تا هدف مدرسه را برآورده سازد. می‌توان گفت اهداف کتابخانه آموزشی عبارت‌اند از: الف) گردآوری، آماده‌سازی و در دسترس قرار دادن مدارک؛

ب) آموزش استفاده دانش‌آموزان از کتابخانه، به نحوی که به استفاده‌کنندگان ماهر و متمایز تبدیل شوند؛

ج) ایجاد عادت به مطالعه در دانش‌آموزان؛

د) ایفای نقش مؤثر در برنامه مدرسه [۲].

دانش‌آموزان می‌توانند از کتابخانه برای آموزش، اطلاعات، سرگرمی استفاده کنند؛ همچنین برای انجام تکالیف درسی، مطالعات غیردرسی و ... می‌توان از کتابخانه‌ها بهره‌جست. کتابخانه آموزشی، عنصری مجرد از سایر عناصر آموزشی یک آموزشگاه نیست، بلکه با هریک از عناصر و اجزای ساختار آموزشی ارتباطی تنگاتنگ دارد و از آنها تأثیرمی‌پذیرد و بر آنها اثرمی‌گذارد. کتابخانه آموزشی با دانش‌آموزان، معلمان، کتابداران، مدیران، والدین، برنامه‌های آموزشی و حتی برنامه‌های درسی، بسیار تعامل دارد.

یادگیری، از اساس، ماهیتی علمی و پژوهشی دارد؛

به بارورسازی اندیشه و تفکر آنها یاری رساند.

از آنجاکه در عصر نوین، وظیفه آموزش و پرورش تنها به پایان رساندن برنامه درسی سالانه نیست و دیگر نمی‌توان کودک و نوجوان را به چند کتاب درسی محدود کرد و به این دلیل که ذهن جستجوگر دانش‌آموز، پاسخ به پرسش‌هایی بی‌شمار را می‌طلبد، نیاز دسترسی به کتابخانه‌های آموزشی غنی، بسیار اهمیت یافته است. تنها به یاری کتابخانه مدرسه می‌توان محدودیت‌های آموزشی را شکست؛ پس برای بررسی نقش مهم کتابخانه‌های آموزشی و تعیین میزان تعامل آنها با برنامه‌های درسی به انجام این پژوهش اقدام کرده‌ایم.

امروزه نقش کتابخانه‌های آموزشی، گسترش مفهوم آموزش و ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان برای مطالعه و تحقیق است. از آنجاکه ذهن فعال دانش‌آموز پرسش‌هایی مطرح می‌کند که کتاب‌های درسی قادر به پاسخگویی به آنها نیستند، نیاز به کتابخانه‌های آموزشی غنی، ضرورتی اساسی است. تفکر خلاق زاینده و محصول آموزش و پرورش خلاق و پویاست. فرد متفکر، خلاق و نوآور می‌اندیشد، جستجو می‌کند و به پدیده‌های تازه و بدیع دست می‌یابد. «نوجوانان و جوانان ما باید چگونه اندیشیدن را بیاموزند نه اندیشه را؟!؛ زیرا یکی از هدف‌های تعلیم و تربیت، رشد و شکوفایی استعداد‌های کودکان، نوجوانان و جوانان کشور است که از طریق کاوشگری و تحقیق و تفکر خلاق می‌تواند تحقق یابد. هر مدرسه‌ای که بتواند با برنامه‌ریزی‌های دقیق، کوتاه‌مدت و درازمدت به طریقی مبتکرانه، دانش‌آموزان یا دانش‌پژوهان خود را به سمت خودباوری و خودشناسی که در نهایت، همان خدانشناسی است سوق دهد و خلاقیت و ابتکارهای آنها را به‌ظهور برساند و آنان را در قبال جامعه و مملکت خود مسئولیت‌پذیر کرده، از انحراف‌ها بری‌سازد (که همان دستیابی به جامعه‌ای پویاست)، توانسته‌است به اهداف اصلی خود برسد؛ چنین مدرسه‌ای، قدرت تفکر، اندیشیدن و توانایی تصمیم‌گیری را در دانش‌آموزان

ایجاد و تقویت می‌کند و به فناوری آموزشی و توسعه مهارت‌های علمی و انسانی به‌طور ویژه توجه دارد [۴]. اینک فرد بتواند از میان انبوه نوشته‌ها و منابع اطلاعاتی، منبع مورد نظر خود را به‌طور کامل در کمترین زمان پیدا کند، وقت مفید تحقیقاتی خود را چندین برابر کرده است. «چه بسیار دانش‌آموزان را دیده‌ایم که با نحوه جستجو و دسترسی به اطلاعات مورد نیاز خود آشنایی ندارند و این ناآگاهی و ناتوانی باعث تلف شدن نیرو و وقت آنها شده است؛ بنابراین آگاهی دانش‌آموزان از مواد و منابع موجود در کتابخانه‌های آموزشی و شیوه استفاده از آنها نقش بسیار حیاتی و حرکت‌آفرین خواهد داشت» [۵].

امروزه دانش‌آموزان به اطلاعاتی نیازمندند که آنها را در خصوص دروسی که در آموزشگاه فرامی‌گیرند یاری دهند. کتاب‌های درسی و یادداشت‌هایی که در کلاس برمی‌دارند می‌توانند شالوده و اساس بسیار خوبی باشند ولی برای اینکه دانش‌آموز را به نوشتن مقاله‌ای خوب و انجام طرح‌های گروهی قادر سازند، کافی نیستند؛ از این‌رو، منابع اطلاعاتی دیگری لازم‌اند؛ دانش‌آموزان همچنین به کسب اطلاعات درباره موضوع‌هایی نیاز دارند که در آموزشگاه به آنها تدریس نمی‌شود [۶].

از سوی دیگر، از نظر آیزنر برنامه درسی یک مدرسه، یک درس یا یک کلاس درس را می‌توان «مجموعه‌ای از وقایع از پیش پیش‌بینی شده دانست که به قصد دستیابی به نتایج آموزشی - تربیتی، برای یک یا بیش از یک دانش‌آموز در نظر گرفته شده‌اند» [۷]؛ بنابراین باید گفت که چنین تعریفی از برنامه درسی برای دستیابی به مقاصد آموزشی و تربیتی به کتابخانه‌های آموزشی مناسب و متناسب و به‌روز نیازمند است چراکه کتابخانه‌های مدارس می‌توانند در دستیابی به مقاصد آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان، نقشی ویژه را ایفا کنند.

برنامه درسی مدارس متوسطه را می‌توان از طریق ترغیب دانش‌آموزان به جستجوی اطلاعات مورد نیاز در کتابخانه به‌صورت فعالانه تنظیم کرد؛ بدین ترتیب

عناصر مهم در برنامه‌های درسی، روش تدریس و فعالیت‌های حرفه‌ای معلمان در کلاس درس است. معلمانی که تفکر آزادتر و روش تدریس پیشرفته‌تر دارند اغلب بیشتر و بهتر از کتابخانه آموزشگاه استفاده می‌کنند؛ این معلمان ممکن است از کتابخانه به‌عنوان یک مکان آموزشی بهره‌گیرند؛ لذا می‌توان ادعا کرد موفقیت کتابخانه آموزشی تا اندازه زیادی به میزان همکاری معلمان مدرسه بستگی دارد [۱۱].

برای فعال کردن دانش‌آموزان در فرایند یادگیری و بهبود مهارت‌های یادگیری مستقل معلمان می‌توانند همکاری‌هایی مختلف از جمله افزایش سواد اطلاعاتی از طریق ایجاد «روحیه جستجوگری» در دانش‌آموزان و تشویق آنان به استفاده موشکافانه و خلاق از اطلاعات، تدوین طرح‌های تحقیقی و تکالیف دانش‌آموزان، برنامه‌های ترویج کتاب‌خوانی را داشته باشند [۱۲].

بدین ترتیب، مدیران آموزشگاه نیز باید فضایی را فراهم کنند تا همه معلمان در ایجاد کتابخانه و همکاری با کتابدار، نقشی مهم را ایفا کنند. مدیر در مقام رهبر آموزشی مدرسه و مؤثرترین فرد در ایجاد چارچوب و فضای مناسب برای اجرای برنامه‌های آموزشی، باید به خدمات مناسب کتابخانه‌ای واقف باشد و معلمان را به استفاده از آنها تشویق کند؛ همچنین می‌تواند زمینه‌های همکاری و تعامل میان معلمان و کتابداران را فراهم کرده، امکان مشارکت کتابداران در آموزش، برنامه‌ریزی دروس، آموزش‌های ضمن خدمت، ارزیابی برنامه‌ها و سنجش میزان یادگیری دانش‌آموزان را تأمین کند [۱۱].

به‌منظور تحقق اهداف آموزشی مراکز یادگیری، تعامل میان برنامه‌های کتابخانه آموزشی و برنامه‌های درسی، ضروری است. چراکه برای رساندن دانش‌آموزان به سطح پیشرفت و یادگیری مستقل و مناسب با نیازهای جامعه امروز، ایجاد پیوند و برقراری تعامل میان برنامه‌های درسی و برنامه‌های کتابخانه، ضرورتی انکارناپذیر قلمداد می‌شود. معلمان به‌عنوان عناصر آموزشی کلیدی در نظام‌های آموزشی مدارس، برای تحقق این پیوند می‌توانند فعالیت‌هایی مختلف را

دانش‌آموزان می‌توانند در یادگیری، نقشی فعال داشته باشند؛ این امر به نقش معلمان در برنامه‌ریزی برای «دستیابی به دانش» تأکید می‌کند و نیز موجب گسترش میزان دانش و افکار اکتسابی هر دانش‌آموز می‌شود.

امروزه آموزش به شکل یک خط مستقیم که در یک طرف آن معلم و در طرف دیگر آن، دانش‌آموز قرار گرفته باشد معنی ندارد؛ بلکه آموزش به شکل مثلثی است که رؤس آن را دانش‌آموز، معلم و کتابخانه تشکیل می‌دهند و برای بررسی در خصوص نحوه کار هر رأس لازم است فعالیت و روش‌های دو رأس دیگر در ارتباط تعاملی مطالعه شود [۸].

همچنین کتابخانه‌های آموزشی به دلیل موقعیت سنی مراجعه‌کنندگان خود که در دوران فعال نوجوانی و جوانی هستند می‌بایست بتوانند به‌صورت چشمگیر با برنامه‌های متنوع و جذاب خود، هر روز مشتریان بیشتری را جلب کنند. یکی از وظایف کتابخانه‌های آموزشی، عادت دادن دانش‌آموزان به مطالعه است؛ این عادت رفته‌رفته و با تکرار به‌صورت یک خصلت ماندگار تبدیل خواهد شد.

آشنایی با استفاده از کتابخانه و درنهایت، رفتار اطلاع‌یابی و چگونه به دنبال پاسخ گشتن و به‌اصطلاح «آموزش سواد اطلاعاتی» باید از همان دوران ابتدایی به تدریج به دانش‌آموزان آموزش داده شود و تا مراحل آخر دبیرستان جزو اهداف اساسی آموزش قرار گیرد [۹].

امروزه نقش کتابخانه‌های مدارس در گسترش مفهوم آموزش و غنی کردن محتوای آن شناخته شده است و با توجه به اینکه برنامه‌های آموزشی، تنها با کتب درسی کامل نیستند باید از مجموعه کتب مناسب استفاده کرد تا بتوانند فهم مفاهیم کتب درسی را برای دانش‌آموزان آسان سازند، دانش دانش‌آموزان را گسترش دهند و تحقق این امر به وجود منابع کامل در یک کتابخانه، نیازمند است [۱۰].

از سوی دیگر، نقش معلمان و مدیران آموزشگاه در تحقق اهداف آموزشی و پرورشی مدارس در قالب برنامه‌های درسی و اجرایی آنان هویدا است. یکی از

انجام دهند.

دبیرستان‌های کشور، فاقد کتابخانه یا دارای وضعیتی نامطلوب‌اند [۱۶].

در پژوهشی دیگر با عنوان «بررسی وضعیت کیفی کتابخانه‌های دبیرستان شهر اصفهان» نشان داده شد که دبیرستان‌های مورد مطالعه از نظر فضا، مساحت، مجموعه، کتابدار متخصص در وضعیتی مناسب قرار نداشته، مشکلات همچنان به قوت خود باقی مانده‌اند؛ همچنین به دلیل وجود روش آموزش تک متنی در نظام آموزشی کشور که معلمان را به آموزش از طریق متن‌های واحد وادار می‌کند و به قطع ارتباط یادگیرنده با کتاب‌ها و سایر منابع منجر می‌شود، پیشبرد آموزش، یک‌سویه شده، نیازی به کتابخانه‌های آموزشی دیده نمی‌شود؛ در نتیجه، نقش و اهمیت کتابخانه‌های مدارس کم‌رنگ می‌شود. این پژوهش، تعریف پست سازمانی کتابدار در چارت سازمانی مدارس را نیز پیشنهاد می‌کند [۹].

همچنین در پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت کتابخانه‌های مدارس کرمانشاه و ارائه راهبردهای برای بهبود آنها» مشخص شد که کتابداران و مسئولان کتابخانه‌های مورد بررسی، مهم‌ترین مشکلات کتابخانه‌های آموزشی را به ترتیب «نبود کتابدار متخصص، عدم توجه مسئولان به کتابخانه، نداشتن بودجه کافی و منابع جدید» می‌شناسند [۱۷].

در مطالعه‌ای که درباره وضعیت کتابخانه‌های دبیرستانی استان کهگیلویه و بویراحمد انجام شده است، پژوهشگر به این نتیجه رسیده است که فقط ۳ درصد از این کتابخانه‌ها نیروی متخصص دارند و تنها ۵ درصد از این کتابخانه‌ها سیصد جلد کتاب داشته‌اند و هیچ برنامه‌ای برای ایجاد یا گسترش آنها وجود نداشته است [۱۸].

تغییر روش در امر تعلیم، یعنی از شیوه انتقال دانش و معلومات توسط معلمان به مخاطبان به شیوه آموزش از طریق خودآموزی، همواره نتایجی مطلوب در پی داشته است و کتابخانه‌های مدارس در این امر، اهمیتی ویژه دارند. دانش‌آموزان باید شیوه‌های بهره‌گیری از کتابخانه و شیوه صحیح مطالعه را فراگیرند و باعث

معلمان می‌توانند به دانش‌آموزان، تکالیف و پژوهش‌هایی ارائه کنند که لازم باشد از کتابخانه استفاده کنند؛ همچنین دانش‌آموزان را با شیوه‌های نقد کتاب آشنا کنند، آنها را به استفاده از کتابخانه‌های مدارس هم‌جوار، کتابخانه‌های عمومی و کتابخانه مساجد و ... تشویق کنند، مسابقات مقاله‌نویسی، مطالعه و تحقیق، اجرای نمایش، بحث و مناظره ترتیب دهند؛ همچنین با کتابداران و محققان هماهنگی کرده، دانش‌آموزان را به آنها بسپارند تا نحوه استفاده از کتابخانه را به آنها یاد دهند و خود نیز در کتابخانه حضور داشته باشد. اگر معلمان، تکالیف درسی را با کار کتابخانه آموزشی تطبیق دهند و دانش‌آموزان را به استفاده از کتابخانه تشویق کنند، کتابخانه مدارس از شکل انبار کتاب بودن درمی‌آید [۱۳].

در راستای توجه به اهمیت کتابخانه‌های آموزشی بر وضعیت برنامه درسی مدارس می‌توان به مطالعه‌ای با عنوان «بررسی وضعیت کتابخانه‌های آموزشی مقطع متوسطه استان لرستان در سال تحصیلی ۱۳۸۷» اشاره کرد که یافته‌های آن، نشان می‌دهند که مجموعه کتابخانه‌های آموزشی استان از کمبود کتاب، روزآمد نبودن مجموعه، ناکافی بودن بودجه، کمبود نیروی متخصص و نامناسب بودن زمان استفاده از کتابخانه رنج می‌برند [۱۴].

ساختار نظام آموزشی امروز به‌طور کلی در دنیا تغییر کرده است و دانش‌آموزان با ذهنیت‌های متفاوت از نسل گذشته به مدرسه پامی‌گذارند پس تحول‌هایی ضروری هستند که نظام‌های آموزشی به ارائه آنها قادر نیستند؛ اما یکی از راه‌های ایجاد این تحول‌ها، کتابخانه‌هایی است که به مرکز یادگیری تبدیل شده‌اند که در آنجا شاگرد و معلم در تعامل با یکدیگر به یاددهی و یادگیری می‌پردازند و دانش‌آموز، فرایند حل مسئله در زمان حال و آینده را می‌آموزد [۱۵].

از سوی دیگر می‌توان اذعان داشت که فقط ۱۲/۵ درصد از دبیرستان‌های کشور، کتابخانه دارند که میانگین ۲/۷۷ درصد کل مدارس است و ۴۳/۵ درصد

مناسب اطلاعات خلاصه شده‌اند. این پژوهش نشان- می‌دهد که دانش‌آموزان نباید تنها به مطالب کتاب‌های درسی و یادداشت‌های معلمان اکتفا کنند. بلکه اختصاص ساعات معین به کتاب‌خوانی می‌تواند فرصتی بیشتر را برای دانش‌آموزان فراهم کند [۲۱].

از سوی دیگر در مطالعه‌ای مشخص شده است که کتابخانه‌ها باید به نقش و خدمات خود در قبال جامعه استفاده‌کننده بسیار توجه کنند و به صورت کلی و جامع همه ابعاد آن را مدنظر قرار دهند و در ادامه بیان می‌شود که کتابخانه‌ها به ارزیابی خود و روند تأثیرگذاری به جامعه خود نیاز دارند [۲۲].

در پژوهشی با عنوان «پیش به سوی استانداردها»، پژوهشگران به بررسی نرخ پیشرفت‌های فناورانه در کتابخانه‌های مدارس پرداختند؛ با بیان این نکته که برنامه‌های تدوین شده در کتابخانه‌های مدارس می‌توانند در روند آموزش در مدارس تأثیرگذار باشند؛ این محققان بیان کردند که در صورت تدوین و اجرای صحیح این برنامه‌ها، روند آموزش می‌تواند بسیار متفاوت از پیش باشد. در این پژوهش که در خصوص کتابخانه‌های مدارس پنسیلوانیا انجام شد، بهبود کارکرد کتابخانه‌های مدارس در گرو عواملی مانند بهبود خدمات‌دهی کارکنان کتابخانه، استفاده از فناوری‌های جدید و ارتباط مؤثر و پیوسته کتابخانه‌ها با جریان آموزش در مدارس مطرح شد؛ درباره عامل اول یعنی «کارکنان کتابخانه»، بالارفتن تعداد ساعات سرویس‌دهی و پرداخت اضافه کار به کارکنان بابت اضافه ساعاتی که در کتابخانه به خدمات‌رسانی مشغول بوده‌اند مؤثر شناخته شد؛ در خصوص استفاده از فناوری‌های جدید سه پیشنهاد ارائه شد که کتابخانه‌های مدارس باید به الف) پایگاه محلی پنسیلوانیا؛ ب) پایگاه‌های معتبر علمی و ج) به شبکه جهانی وب از طریق اینترنت دسترسی داشته باشند [۲۳]؛ در خصوص قسمت سوم یعنی «ارتباط مؤثر و پیوسته کتابخانه با جریان آموزش» که با عنوان دانش‌آموز آگاه بررسی شد، بدین نکته اشاره شد که دانش‌آموز آگاه می‌داند چگونه از اطلاعات استفاده کند و

تقویت روحیه تفکر و پژوهش و شکوفایی شخصیت خود شوند تا در هنگام ورود به دانشگاه با مشکلاتی مواجه نشوند [۸].

همچنین در پژوهشی دیگر، مشخص شد که بیش از ۹۰ درصد مدارس، فاقد مکانی مستقل برای کتابخانه هستند و اداره ۷۷ درصد آنها برعهده مربیان پرورشی است که دارای مدرک تحصیلی دیپلم هستند [۱۹].

در همین راستا می‌توان به پژوهشی با عنوان «نگرش مدیران و دبیران دبیرستان‌های شهر تهران درباره کتابخانه آموزشی» اشاره کرد که نتایج آن بیان می‌کند: ۱- کمبود منابع مرجع و کتب کمک‌آموزشی در کتابخانه‌های دبیرستان‌های شهر تهران از دید دبیران مشهود است؛ ۲- کتابخانه‌های دبیرستانی شهر تهران به نظر دبیران از لحاظ وضعیت فیزیکی نامناسب‌اند و مکان کتابخانه در دسترسی کامل دانش‌آموزان نیست؛ ۳- با توجه به نگرش دبیران، سالن مطالعه به‌طور مستقل وجود ندارد و همچنین امر دستیابی به کتاب (بازبودن قفسه) به آسانی انجام نمی‌شود؛ ۴- کتابخانه‌های دبیرستان‌های شهر تهران مشترک مجلات آموزشی و تربیتی هفتگی و ماهانه و نشریات روزانه نیستند؛ ۵- به نظر مدیران و دبیران، کتابخانه‌های مزبور با کمبود کتابدار متخصص روبرو هستند؛ ۶- به اعتقاد دبیران، جایگاه کتاب و کتابخانه در میان دانش‌آموزان به‌طور کامل شناخته شده نیست و ۷- با توجه به نظر دبیران، کتاب‌ها اغلب بدون توجه به نیاز و نظر دبیران و دانش‌آموزان تهیه شده‌اند [۲۰].

در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی کتابخانه‌های آموزشی کرج»، پژوهشگر به بیان علل ناموفق بودن کتابخانه‌های آموزشی در جریان رشد علمی و آموزش دانش‌آموزان می‌پردازد؛ همچنین بیان می‌کند که کشور با وجود دارا بودن فرهنگ کهن و بهره‌مندی از تعالیم ارزنده دین مبین اسلام همچنان در زمینه آموزش و استفاده از منابع آموزشی در وضعیتی مناسب به‌سر نمی‌برد. نیازهای اساسی کتابخانه‌های آموزشی در نیروی انسانی متخصص، بودجه، فضا و ساختار بندی

- کتابخانه‌ای ارجاع می‌دهند؟
۳. دبیران از چه نوع اطلاعاتی به‌غیر از کتاب درسی در برنامه‌های درسی خود سود می‌برند؟
۴. از نظر دبیران و مدیران، قرارداد ساعت‌هایی مشخص در برنامه درسی برای استفاده از کتابخانه تا چه حد ضروری است؟
۵. از نظر دبیران، عوامل و موانع مؤثر در ارائه نقش کتابخانه‌های آموزشی چیست؟
۶. مدیران، جایگاه استفاده از کتابخانه در برنامه‌های درسی روزمره دانش‌آموزان را چگونه می‌دانند؟
۷. اقدام‌های عملی مدیران به‌منظور تجهیز کتابخانه آموزشی و تشویق دبیران به استفاده از آن چیست؟

روش پژوهش

روش پژوهش توصیفی با رویکرد پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش تمامی دبیران و مدیران دبیرستان‌های دخترانه دولتی منطقه پنج آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۱۳۸۸ هستند که تعداد آنها ۱۹۰ نفر است. براساس نظریه مورگان و همکاران از طریق مراجعه به جدول آماری حجم نمونه، تعداد ۱۲۷ نفر به‌عنوان نمونه در نظر گرفته شده‌اند که به روش تصادفی ساده، ۱۱۰ نفر شامل ۱۰۰ دبیر و ۱۰ مدیر به پرسش‌نامه‌ها پاسخ داده، پرسش‌نامه را بازگردانده‌اند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، دو پرسش‌نامه محقق‌ساخته است که پرسش‌نامه اول، ویژه دبیران و حاوی نوزده پرسش (هفته پرسش بسته-پاسخ و دو پرسش بازپاسخ) و پرسش‌نامه دوم، ویژه مدیران و حاوی چهارده پرسش (یازده پرسش بسته‌پاسخ و ۲ پرسش بازپاسخ) بوده است. مقیاس به‌کاررفته در پرسش‌نامه، مقیاس لیکرت دارای پنج سطح (بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) در نظر گرفته شده است؛ همچنین برای میزان پایایی ابزارهای پژوهش از آزمون آلفای کرانباخ استفاده شده است و پایایی پرسش‌نامه دبیران $a = 0.87$ و پرسش‌نامه مدیران $a = 0.85$ محاسبه شد؛ همچنین روایی هر دو پرسش‌نامه با استفاده

چگونه از طرح‌های به‌دست‌آمده به نحوی مؤثر بهره‌برداری کند. مهم‌ترین شاخصه این پژوهش آن است که برای اینکه کتابخانه مدرسه بتواند به عاملی تأثیرگذار و موفق برای مدرسه و نظام آموزشی بدل شود باید بتواند به‌عنوان بخشی پیوسته از نظام آموزش مدرسه در کنار دانش‌آموزان و دبیران فعالیت کند و درعین حال برای رسیدن به استانداردهای کتابخانه‌ای مدارس و استانداردهای آموزشی به‌صورت توأمان بکوشد.

بنابراین با توجه به پژوهش‌های انجام‌یافته می‌توان بیان کرد که کتابخانه‌های آموزشی برای تسهیل برنامه‌های درسی می‌توانند مفید واقع شوند و باید به این امر توجه داشت که تعامل این دو به فعالیت‌های معلمان و اقدام‌های مدیران و مسئولان آموزشی، وابسته است. با توجه به یکی از اهداف اساسی کتابخانه‌های آموزشی که عبارت است از ایجاد عادت مطالعه و خواندن، برای اجرای بهتر برنامه‌های درسی باید از مطالعه کمک‌گرفت؛ علاوه‌براین، درس روش مطالعه نیز باید در برنامه درسی گنجانده شود زیرا این ماده درسی در خدمت تمام دروس خواهد بود [۲].

با توجه به محدود بودن تعداد پژوهش‌هایی که به بررسی دیدگاه دبیران و مدیران درباره کتابخانه‌های آموزشی و اثر آن بر برنامه‌های درسی دوره متوسطه پرداخته‌اند و نظر به یافته‌های مطالعات پیشین، در این پژوهش، محور اصلی، بررسی نظر دبیران و مدیران دبیرستان‌های منطقه پنج شهر تهران درباره کتابخانه‌های آموزشی و اثر آن بر برنامه‌های درسی دوره متوسطه است.

سوال‌های پژوهش

- پرسش‌های مورد بررسی در این پژوهش عبارت‌اند از اینکه در دبیرستان‌های دخترانه منطقه پنج شهر تهران:
۱. به نظر دبیران، کتابخانه آموزشی تا چه اندازه بر روند پیشرفت برنامه‌های درسی تأثیر مثبت دارد؟
۲. دبیران، برنامه‌های درسی خود را چقدر به برنامه‌های

صورت نوشته شده است:

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

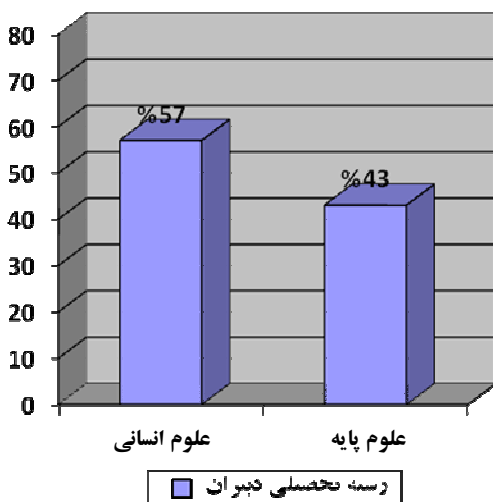
بنابراین اگر براساس آزمون رتبه‌ای ویلکاکسون، فرض مقابل (H_1) تأیید شود به معنی این است که پرسش پژوهشی تأیید شده است.

یافته‌ها

با توجه به بررسی داده‌های حاصل از پرسش‌نامه پژوهش نتایج به دست آمد. طبق نمودار ۱، ۵۷ درصد دبیران شرکت کننده در این پژوهش در رشته‌های علوم انسانی و ۴۳ درصد آنها در رشته‌های علوم پایه تحصیل کرده‌اند.

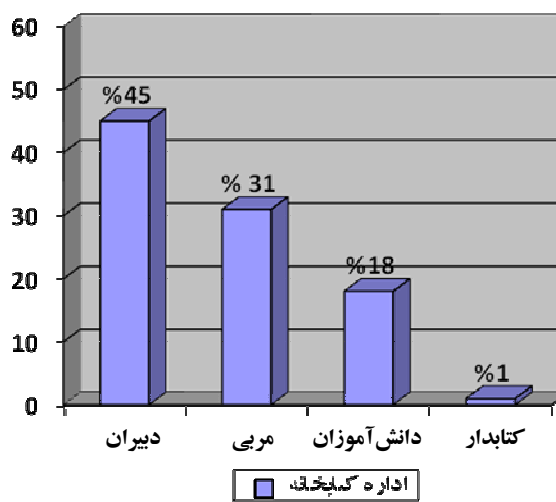
همچنین به منظور تعیین اینکه «کتابخانه‌های دبیرستان‌ها توسط چه کسی اداره می‌شود؟»، مطابق با نمودار ۲ نشان داده می‌شود که کمترین درصد اداره کتابخانه‌های آموزشی برعهده کتابداران متخصص است.

از نظرهای چند تن از صاحب‌نظران و متخصصان رشته‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی و مطالعات برنامه درسی، مورد تأیید قرار گرفت. در این مطالعه، داده‌های جمع‌آوری شده از طریق نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۱۴ تحلیل شدند و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از جدول‌های فراوانی، درصد و آزمون خی دو و آزمون رتبه‌ای ویلکاکسون (دارای توزیع Z) استفاده شده است. بدین معنا که در این پژوهش از آزمون رتبه‌ای ویلکاکسون که آزمون یک نمونه‌ای میانگین برای جامعه غیرنرمال است استفاده شده است. آماره این آزمون دارای توزیع Z است و در نتیجه در برای تصمیم‌گیری و ارائه حکم برای آزمون میانگین از جدول Z استفاده می‌شود؛ یعنی برای پاسخ به پرسش‌های اول، دوم و چهارم پژوهش، میانگین گویه‌های (پنج سطحی براساس مقیاس لیکرت) تشکیل دهنده این پرسش‌ها را با عدد ۳ که مقدار متوسط طیف است، مقایسه می‌کنیم؛ یعنی اگر میانگین پرسش‌ها بیشتر از ۳ باشد تأثیر، مثبت است و اگر کمتر یا مساوی ۳ باشد، خلاف آن خواهد بود. فرض ۰ و مقابل به این

نمودار ۱. درصد دبیران شرکت کننده در پژوهش به تفکیک رشته تحصیلی

آن که $2/76 -$ و احتمال معنی‌داری آن یعنی $0/997$ است، نتیجه می‌شود که فرض ۰ تأیید می‌شود؛ یعنی به نظر دبیران، کتابخانه آموزشگاه بر روند پیشرفت برنامه‌های درسی، تأثیر مثبت معنی‌داری ندارد.

نمودار ۲. نحوه اداره کتابخانه‌های آموزشی

❖ پاسخ پرسش اول پژوهش: طبق جدول ۱، نظر دبیران درباره تأثیر کتابخانه آموزشگاه بر روند پیشرفت برنامه‌های درسی براساس میانگین $2/86$ با انحراف معیار $0/55$ است و با توجه به مقدار آماره

جدول ۱. تأثیر استفاده از کتابخانه‌های آموزشی بر بهبود برنامه‌های درسی از نظر دبیران براساس آزمون رتبه علامت‌دار ویلکاکسن

نتیجه	p-مقدار	آماره Z	انحراف معیار	میانگین	
عدم تأیید سوال پژوهشی	۰/۹۹	-۲/۷۶	۰/۵۵	۲/۸۶	پیشرفت تحصیلی

نتیجه‌می‌شود که فرض ۰ تأییدمی‌شود؛ بدین معنا که دبیران، برنامه‌های درسی خود را در حد کمتر از متوسط به برنامه‌های کتابخانه‌ای ارجاع می‌دهند.

❖ پاسخ پرسش دوم پژوهش: براساس جدول ۲، مشاهده‌می‌شود میانگین این پرسش ۲/۸۵ با انحراف معیار ۰/۷۸ است و با توجه به مقدار آماره آن که ۲/۴- است و نیز احتمال معنی‌داری آن، یعنی ۰/۹۹،

جدول ۲. آزمون رتبه علامت‌دار ویلکاکسن برای ارجاع به کتابخانه‌های آموزشی

نتیجه	p-مقدار	آماره Z	انحراف معیار	میانگین	
عدم تأیید سوال پژوهشی	۰/۹۹	-۲/۴	۰/۷۸	۲/۸۵	ارجاع به کتابخانه

یا نه؟»؛ با توجه جدول ۳ که مقدار آماره خی دو ۶۰/۹۶ است و سطح معنی‌داری آن که ۰ است نتیجه‌می‌شود به‌طور یکسان از منابع اطلاعاتی استفاده‌نمی‌شود و بیشترین سهم به کتاب‌های درسی اختصاص یافته است.

❖ پاسخ پرسش سوم پژوهش: برای بررسی پرسش سوم پژوهش مبنی بر میزان و نوع منابع آموزشی مورد استفاده دبیران در برنامه‌های درسی به دلیل اینکه پرسش کیفی (اسمی) است از آزمون ناپارامتری خی دو (Chi-Square) استفاده‌شده است تا مشخص شود که «سهم همه گزینه‌ها یکسان است

جدول ۳. آزمون خی دو برای تعیین منابع آموزشی توسط دبیران

۶۰/۹۶	آماره خی دو
۳	
۰/۰۰	سطح معناداری

به مقدار آماره آن که ۷/۸۶+ است و نیز احتمال معنی‌داری آن، یعنی ۰/۰۰، نتیجه‌می‌شود که فرض مقابل تأییدمی‌شود یعنی می‌توان اذعان کرد که از نظر هر دو گروه نمونه (دبیران و مدیران)، قراردادن ساعت‌هایی مشخص در برنامه درسی برای استفاده از کتابخانه در حد زیادی ضروری است.

❖ پاسخ پرسش چهارم پژوهش: در این پژوهش، نظر دبیران و مدیران را درباره قراردادن ساعت‌هایی مشخص در برنامه درسی برای استفاده از کتابخانه آموزشی مورد توجه قرار دادیم تا به این نیاز آموزشی تأکید کنیم. طبق جدول ۴ که میانگین این پرسش ۴/۲ با انحراف معیار ۰/۹۲ است و با توجه

جدول ۴. تعیین ساعت درسی مشخص برای کتابخانه براساس آزمون رتبه علامت‌دار ویلکاکسن

نتیجه	p-مقدار	آماره Z	انحراف معیار	میانگین	
تأیید پرسش پژوهشی	۰/۰۰	+۷/۸۶	۰/۹۲	۴/۲	پیشرفت تحصیلی

شرح جدول ۵ اشاره کرده‌اند. شایان توضیح است که از تعداد ۱۰۰ نفر نمونه این پژوهش، ۹۰ نفر به این پرسش پاسخ داده‌اند؛ بنابراین درصد (نسبت) ارائه شده در این پرسش بر مبنای ۹۰ نفر گرفته شده است.

❖ پاسخ پرسش پنجم پژوهش: همچنین با طرح یک پرسش بازپاسخ از دبیران خواسته شد که موانع ارائه مطلوب نقش کتابخانه آموزشی در روند آموزش و یادگیری را بیان کنند که به مواردی مختلف به

جدول ۵. موانع ارائه مطلوب نقش کتابخانه‌های آموزشی در فرایند آموزش از نظر دبیران

درصد فراوانی	فراوانی	موانع
۹۳	۸۷	اختصاص نیافتن زمان مشخص در برنامه هفتگی به استفاده از کتابخانه
۳۹	۳۴	متنوع نبودن موضوعی کتاب‌های موجود
۳۲	۲۹	نبود راهنما و متخصص کتابداری
۱۹	۱۷	فضای فیزیکی نامناسب کتابخانه
۱۷	۱۵	عدم علاقه و انگیزه دانش‌آموزان
۱۰	۹	پایین بودن سطح فرهنگ مطالعه در خانواده‌ها

بارورسازی اندیشه و تفکر دانش‌آموزان می‌شود؛ همچنین بر روند پیشرفت تحصیلی آنها بسیار تأثیر دارد.

❖ پاسخ پرسش ششم پژوهش: همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، از نظر مدیران، جایگاه استفاده از کتابخانه در برنامه‌های درسی روزمره دانش‌آموزان، در حد زیاد و بسیار زیاد (۸۰ درصد) موجب

جدول ۶. میزان استفاده از کتابخانه‌های آموزشی در ارتقای اندیشه و تفکر دانش‌آموزان از نظر مدیران

درصد فراوانی	فراوانی	آماره
۳۰	۳	خیلی زیاد
۵۰	۵	زیاد
۲۰	۲	متوسط
۰	۰	کم
۰	۰	خیلی کم
۱۰۰	۱۰	جمع

پاسخ در پرسش‌نامه تنظیم شد. پاسخ‌های مدیران شامل فعالیت‌هایی مختلف بود که به صورت جدول فراوانی مشاهده می‌شود (جدول ۷).

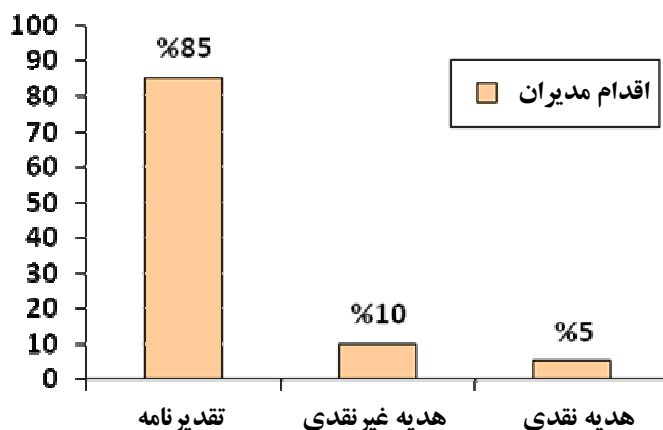
❖ پاسخ پرسش هفتم پژوهش: در این پژوهش به منظور بررسی و تعیین اقدام‌های عملی مدیران به منظور تجهیز کتابخانه‌های آموزشی، یک پرسش باز-

جدول ۷. میزان و انواع اقدام‌های عملی مدیران به منظور تجهیز کتابخانه‌های آموزشی

آماره	فراوانی	درصد فراوانی
تهیه کتاب‌های جدید	۴	۴۰
تصفیه کتب آموزشی تغییر یافته از کتابخانه	۲	۲۰
تشویق دانش‌آموزان مراجعه‌کننده به کتابخانه	۳	۳۰
زیباسازی فضای کتابخانه	۱	۱۰

پرسش قرار گرفت. طبق نمودار ۲ نشان داده شده که ۸۵ درصد از مدیران بدین منظور، با تقدیرنامه از طرف دبیرستان، از دبیران قدردانی می‌کنند.

❖ همچنین در یک پرسش بازپاسخ، اقدام مدیران درباره تشویق دبیرانی که در برنامه‌های درسی خود، دانش‌آموزان را به کتابخانه ارجاع داده، یا به شکل‌های دیگر از کتابخانه استفاده می‌کنند مورد

نمودار ۳. اقدام مدیران درباره تشویق دبیران به استفاده از کتابخانه‌های آموزشی در برنامه‌های درسی

در نظر گرفته شد و از این تعداد، ۱۱۰ نفر شامل ۱۰۰ نفر دبیر و ۱۰ نفر مدیر به پرسش‌نامه‌ها پاسخ داده‌اند. روش نمونه‌گیری به صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده است. ابزار گردآوری داده‌ها، دو پرسش‌نامه محقق ساخته برای دو گروه نمونه آماری است که روایی و پایایی هر دو پرسش‌نامه نیز تعیین شده و مورد تأیید قرار گرفته است.

در این پژوهش، ۵۷ درصد معلمان در رشته‌های علوم انسانی و ۴۳ درصد در رشته‌های علوم پایه تحصیل کرده‌اند؛ همچنین مدرک تحصیلی «۳ درصد از معلمان فوق دیپلم، ۷۶ درصد کارشناسی و ۲۱ درصد کارشناسی ارشد و دکتری» بوده است. سابقه تدریس ۱۳ درصد از دبیران، دست‌کم سه سال و ۴۲ درصد از آنها

بحث و نتیجه‌گیری

در جمع‌بندی و بحث درباره نتایج این مطالعه می‌توان گفت که هدف پژوهش حاضر، بررسی نظرهای دبیران و مدیران دبیرستان‌های دخترانه منطقه پنج شهر تهران درباره کتابخانه‌های آموزشی و اثر آنها بر برنامه‌های درسی بوده است و در نهایت تلاش شده است تا موانع و مشکلات احتمالی کتابخانه‌های آموزشی از نظر دبیران و مدیران شناسایی شود. روش پژوهش حاضر، توصیفی است. جامعه آماری، تمامی معلمان و مدیران دبیرستان‌های دخترانه منطقه پنج آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۱۳۸۸ شامل ۱۹۰ نفر است که تعداد ۱۲۷ نفر به عنوان نمونه آماری

متوسطه برای کتاب‌خوانی مناسب می‌دانند؛ این یافته با نتایج پژوهش ریاحی‌نیا [۲۱] هماهنگ است. همچنین مدیران به‌منظور تجهیز کتابخانه‌های آموزشی بیشتر به تهیه و خرید کتاب‌های جدید پرداخته‌اند. اما شایان اشاره است که تنها تجهیز و اضافه کردن تعداد کتاب‌ها، دلیل استفاده از آنها را ایجاد نمی‌کند.

یافته‌های پژوهش نشان‌داد که دبیران، مهم‌ترین مانع ارائه مطلوب نقش کتابخانه آموزشی در روند آموزش و یادگیری را اختصاص نداشتن فرصت و زمان کافی برای استفاده از کتابخانه، کمبود کتاب‌های متنوع و محدود شدن کتابخانه‌ها فقط به کتاب‌های کنکور، بیان کرده‌اند که این نتیجه با مطالعات بیرانوند [۳]، شرافتی [۱۸] و زنگنه [۲۰] همخوانی دارد.

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر به‌منظور یاری‌رساندن به بهبود وضعیت کتابخانه‌های آموزشی با تأکید بر برنامه‌های درسی مدارس می‌توان پیشنهادهایی را ارائه داد تا براساس این موارد بتوان به دستاوردهایی شایسته در زمینه به‌کارگیری کتابخانه‌های آموزشی بر روند برنامه درسی دوره متوسطه نائل شد؛ این پیشنهادها بدین شرح‌اند:

♦ نیاز به حضور کتابدار متخصص به‌عنوان یک نیروی ارزشمند در آموزشگاه‌ها، از جمله عوامل بدیهی و جزء لاینفک در موفقیت و بروز شدن یک نظام آموزشی محسوب می‌شود. تردیدی نیست که وجود افراد خبره در هر زمینه‌ای می‌تواند بسیاری از موانع در پیشبرد هر نظام آموزشی را رفع کرده، بر برنامه‌های درسی نیز تأثیری بسزا داشته باشد؛ بنابراین وزارت آموزش و پرورش باید به نوآوری و اقدامی تازه اما بسیار ضروری دست‌بزند و کتابداران متخصص را به‌منظور یاری‌رساندن به دانش‌آموزان و حتی دبیران و مدیران، استخدام کند.

♦ دبیران به‌منظور ارجاع دانش‌آموزان خود به استفاد از کتابخانه آموزشی اقدامی ویژه یا تکالیفی مختلف را تدوین نمی‌کنند و بنابراین هیچ برنامه‌ای را بدین

حداکثر شانزده سال و بالاتر بوده است؛ همچنین نتایج پژوهش نشان‌داد که به‌طور تقریبی در کل دبیرستان‌های تحت بررسی، کتابخانه وجود دارد (۹۸ درصد) اما اداره ۴۵ درصد از این کتابخانه‌ها توسط دبیران، ۳۱ درصد توسط مربی پرورشی، ۱۸ درصد توسط دفتردار، ۵ درصد توسط دانش‌آموزان و فقط ۱ درصد توسط کتابدار متخصص انجام می‌شد. دانش‌آموزان در طول هفته بین ۴ تا ۶ ساعت از کتابخانه استفاده می‌کنند؛ همچنین مساحت تقریبی کتابخانه‌های آموزشی مورد مطالعه، بین ۱۱ تا ۲۰ متر مربع گزارش شد که بودجه آن نیز از طریق خود آموزشگاه‌ها تأمین می‌شود؛ این یافته با پژوهش بیرانوند [۳] که کمبود بودجه را به‌عنوان یک مسئله مهم در بررسی وضعیت کتابخانه‌های آموزشی مطرح کرده است، همخوانی دارد.

همان‌گونه که در این پژوهش نشان‌داده شد درصد بالایی از کتابخانه‌های آموزشی نه تنها توسط کتابدار متخصص اداره نمی‌شود بلکه توسط سایر افراد که هیچ‌گونه دانش یا اطلاعات تخصصی در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی ندارند، اداره می‌شوند؛ این یافته با مطالعه بیرانوند [۳]، صمدی علی‌نیا [۹]، احمدی [۱۷]، شرافتی [۱۸]، داور پناه [۱۹] و زنگنه [۲۰] که کمبود نیروی متخصص و کتابدار متخصص در اداره کتابخانه‌های آموزشی را به‌عنوان یکی از نتایج پژوهش‌های خود مطرح کرده‌اند، همخوانی دارد.

نتایج حاصل از پژوهش، بیانگر این نکته‌اند که از نظر مدیران و دبیران، استفاده از کتابخانه‌های آموزشی بر روند پیشرفت برنامه‌های درسی دانش‌آموزان، تأثیر مثبت معنی‌داری ندارد؛ همچنین معتقدند که این امر، موجب بارورسازی تفکر و اندیشه دانش‌آموزان می‌شود که این یافته با مطالعه مرتضوی [۸] هماهنگ است.

یافته‌ها نشان‌دادند که مدیران و دبیران، تعیین یک ساعت مشخص در برنامه‌های درسی به‌منظور استفاده از کتابخانه‌های آموزشی را امری ضروری و مهم تلقی می‌کنند؛ حتی ایجاد یک واحد درسی را در دوره

منابع

1. Kummar, Krishan. 1991. Library organization. New Delhi: vikas publishing House PVT LTD

۲. میرهادی، توران (۱۳۸۳): کتابخانه آموزشی و نقش آن در ایجاد عادت به مطالعه؛ تهران: نشر کتابدار.

۳. بیرانوند، علی (۱۳۸۷): «تاریخچه‌ای از کتابخانه‌های مدارس و نقش آن در پیشرفت تحصیلی دانش-آموزان»، مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران (نما)؛ دوره نهم، ش ۲.

۴. حجج فروش، احمد (۱۳۸۴): «توسعه نوآوری‌های آموزشی، رسالت آموزش و پرورش»، ماهنامه پژوهش؛ تهران: وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.

5. Jill, F (1990) Library Literacy. RQ, Vol.26, p 313.

۶. امامی، نیره و مهرداد نیکنام (۱۳۸۵): کتابخانه آموزشی- راهنمایی برای معلم- کتابدار؛ نشر هیئت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور.

۷. مهرمحمدی، محمود و همکاران (۱۳۸۷): برنامه درسی، نظرگاه‌ها، رویکردها و چشم‌اندازها؛ تهران: انتشارات سمت.

۸. مرتضوی، ناهید (۱۳۸۱): «اهمیت و نقش کتابخانه-های آموزشی در آموزش»، فصلنامه کتاب؛ ش ۲، ص ۱۱۷/۰.

۹. صمدی علی‌نیا، ربابه و دیگران (۱۳۸۵): «بررسی وضعیت کتابخانه‌های دبیرستانی شهر اصفهان»، مجله الکترونیکی نما؛ دوره ششم، ش ۳.

۱۰. غریبی، رضا (۱۳۷۹): «نقش کتاب و کتابخانه در آموزش و پرورش»، پیام کتابخانه؛ سال هفتم، ش ۳.

امر اختصاص نداده‌اند، پس «چگونه می‌توان انتظار- داشت که بدون برنامه‌های آموزشی یا تکالیف درسی مناسب، همه دانش‌آموزان به کتابخانه مراجعه‌کنند بدون اینکه از آنها انتظاری باشد؟» به این ترتیب باید بیان کرد که بیشتر دبیران به این اعتقاد و نظر خود که کتابخانه‌های آموزشی می‌توانند به پیشرفت برنامه‌های درسی و رشد تفکر دانش‌آموزان یاری- رسانند، بهایی نداده، درصدد دستیابی به آن نیستند.

♦ نیاز به ایجاد و تدوین یک واحد کتاب‌خوانی پیش از ورود به دانشگاه و مراکز آموزش عالی می‌تواند بسیاری از مشکلات فارغ‌التحصیلان دوره متوسطه را در بدو ورود به آن مراکز حل کند؛ بنابراین ارائه و تدوین واحد درسی کتاب‌خوانی در دوره متوسطه مناسب است.

♦ مدیران به منظور تقدیر از دبیرانی که دانش‌آموزان خود را به استفاده از کتابخانه، پژوهش و مطالعه بیشتر سوق می‌دهند، تنها به تقدیرنامه اکتفاکنند و به شکل‌های مختلف تقویت‌کننده‌ها و پاداش‌هایی مناسب را ارائه‌دهند تا این رویه از طرف دبیران ادامه یابد و به رشد و توسعه علمی آینده‌سازان مملکت منجر شود.

♦ در برنامه‌های هفتگی دانش‌آموزان، جایگاهی برای استفاده از کتابخانه آموزشی تعیین شود.

♦ در زمینه‌های مختلف و مورد علاقه دانش‌آموزان، کتاب‌هایی تهیه و خریداری شوند. محدود کردن کتابخانه به کتاب‌های کنکور و آزمون‌های مختلف به عدم بروز تفکر خلاقانه و اندیشمندانه نوجوانان کشور ما منجر خواهد شد.

♦ به منظور بیان تأثیر کتابخانه‌های آموزشی بر برنامه‌های درسی باید گفت که این تأثیر، بسیار خواهد بود، اگر شرایط استفاده، فضای مناسب، کتاب‌های جدید و مورد علاقه، فرصت کافی برای مطالعه، نیروی انسانی متخصص در شرایط آموزشی فراهم شوند.

۱۱. احمدی فصیح، صدیقه (۱۳۸۵): ایجاد و گسترش کتابخانه‌های آموزشی و نقش کتابخانه مدرسه در ایجاد عادت مطالعه در دانش‌آموزان؛ تهران: نشر چاپار.
۱۲. تعاونی، شیرین، (۱۳۸۴): استانداردهای کتابخانه‌های مدارس؛ برگرفته از رهنمودهای ایفلا و یونسکو درباره کتابخانه‌های مدارس؛ تهران: ناشر کتابخانه جمهوری اسلامی ایران.
۱۳. خانلو، شهناز و فهیمه باب‌الحوائجی (۱۳۷۹): نقش و اهمیت کتابخانه‌های آموزشی و رهنمودهایی برای کتابخانه‌های کودکان؛ تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.
۱۴. بیرانوند، بهمن و علی بیرانوند (۱۳۸۷): «بررسی وضعیت کتابخانه‌های آموزشی مقطع متوسطه استان لرستان در سال ۱۳۸۷»، مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران (نما)؛ دوره هشتم، ش ۴.
۱۵. توحیدی، افسانه (۱۳۸۶): تبدیل کتابخانه‌های مدرسه به مرکز یادگیری؛ نشر کتابداری، دفتر ۳۹.
۱۶. ترکیان تبار، منصور (۱۳۸۶): کتابخانه‌های آموزشی و تأثیر آن بر فرایند یاددهی و یادگیری؛ نشر کتابداری، دفتر ۳۹.
۱۷. احمدی، حمید (۱۳۸۴): بررسی وضعیت کتابخانه‌های آموزشی شهرستان کرمانشاه و ارائه راهکارهای عملی جهت بهبودی آنها، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ دانشگاه تهران.
۱۸. شرافتی، ثریا (۱۳۸۳): «وضعیت کتابخانه‌های آموزشی (مقطع متوسطه) استان کهگیلویه و بویر احمد»، فصلنامه کتاب؛ دوره پانزدهم، ش ۲، ص ۱۵۲.
۱۹. داورپناه، محمدرضا (۱۳۷۵): «بررسی نقش کتابخانه‌های مدارس ابتدایی در تقویت آموزش و ایجاد عادت مطالعه»، پیام کتابخانه؛ سال ششم، ش ۱، ص ۱۷.
۲۰. زنگه، محمد (۱۳۷۴): نگرش مدیران و دبیران دبیرستان‌های شهر تهران درباره کتابخانه‌های آموزشی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ دانشگاه تهران.
21. Riahinia, N(2005) School Libraries of Karaj. Library Herald. Vol. 43. No. 2.
22. Nicholson, S (2004) A conceptual Framework pr the Holistic Measurement and Cumulative Evaluation of Library services. JDOC, Vol. 60, No 2
23. Lance, K. C; Rodney M.J; Pannell, C. H. (2000) Measuring up to standards. Pennsylvania Department of Education, Office of Commonwealth Libraries.